

**TAM
MÜKELLEFIYETE
TABİ
KURUMLARIN
İŞTİRAK
HİSSELERİ VE
GAYRİMENKULLERİNİN
SATIŞINDAN
ELDE EDİLEN
KAZANÇLARA
İSTISNA
UYGULAMASINA
BİR BAKIŞ**

.....

Mehmet KORKUSUZ
Vergi Kontrol Memuru

**I - İSTİSNAYA İLİŞKİN
KANUN HÜKÜMLERİ :**

Tam mükellefiyete tabi kurumların iştirak hissele-
rinin ve gayrimenkulle-
tısından elde edilen ka-
zançlara . istisna uygulaması,
01.01.1984 tarihinde yürürlüğe
giren 2970 sayılı Kanunla, Ku-
rumlar Vergisi Kanunu'na ekle-
nen Geçici 10. madde hükmü ile
vergi sistemimize girmiştir.

Söz konusu madde hükmü
üzerinde; 04.12.1985 tarihinde
3239 sayılı ve 25.03.1987 ta-
rihinde ise 3332 sayılı Kanunlarla
çeşitli değişiklikler yapılmış olup,
kanunun ilk defa yürürlüğe gir-
diği 01.01.1984 tarihinden, 1989
yılı sonuna kadar ki istisna uygu-
lamalarında, yukarıda belirtilen
kanunlarla getirilen düzenleme-
ler esas alınmıştır. K.V.K.'nun Ge-
çici 10 ncu maddesi hükmü
15.12.1990 tarih ve 3689 sayılı
yasa ile de Geçici 18 nci madde
olarak değiştirilmiş; ancak bu de-
ğişiklikle 3332 sayılı kanunla
1987, 1988 ve 1989 yılları için uy-
gulanması öngörülen istisnanın
1990, 1991 ve 1992 yıllarında da
uygulanacağı belirtilmiştir.

Yukarıdaki açıklamalardan da
anlaşılacağı üzere, 1984-1992 dö-
nemlerine ilişkin istisna uygula-
ması K.V. Kanunu'nda düzenle-
nen Geçici Madde hükümlerine
göre yapılmıştır. Tam mükellefi-
yete tabi kurumların iştirak his-
selerinin veya gayrimenkullerinin

satışından doğan kazançlara ait istisna uygulamasına ilişkin yasal düzenleme, 11.07.1992 tarihinde yayınlanan 3824 sayılı kanunla; Kurumlar Vergisi Kanunu'nda istisnaların yer aldığı 8 nci maddeye eklenen 18 nci bent ile yeniden düzenlenerek, söz konusu istisna uygulaması esas bakımından kanundaki olması gereken yerine alınmış ve uygulama süresi açısından da süreklilik kazandırılmıştır.

01.01.1993 tarihinden itibaren yürürlüğe giren, K.V.K.'nun 8 nci maddesinin 18 nci bent hükmü aynen şöyledir.

"Tam mükellefiyete tabi kurumların iştirak hisselerinin veya gayrimenkullerinin satışından doğan kazancın, satışın yapıldığı yılda kurum sermayesine ilave edilen kısmı, Kurumlar Vergisi'nden müstesnadır. Şu kadar ki, vadeli satış halinde, satışın yapıldığı hesap dönemini takibeden ikinci hesap döneminin sonuna kadar tahsil edilen kazançların tutarı, ilgili yıl kurumkazancından indirilir. Bu tarihten sonra yapılacak tahsilat için bu hüküm uygulanmaz. İlk yapılan tahsilatın iştirak hissesi veya gayrimenkulün maliyet bedeline ilişkin olduğu kabul edilir.

Kurumların iki tam yıl süreyle aktifinde yer almayan menkul kıymetlerin veya gayrimenkullerin satışından elde ettikleri kazançlar ile menkul kıymet veya gayrimenkul ticareti ile uğraşan kurumların ellerinde bulundurdukları değerlerin, satışından elde ettikleri kazançlar, istisna kapsamı dışındadır.

Sermayeye eklenen bu kazançların beş yıl içinde herhangi bir surette işletmeden çekilmesi veya bu süre içinde işletmenin tasfiyesi halinde bu kazançlar o yılın kazancı sayılarak vergiye tabi tutulur.

Satışın yapıldığı yılı izleyen ikinci yılın sonuna kadar iştirak hissesi veya aynı mahiyette gayrimenkul satın alınması halinde, daha önce Kurumlar Vergisi'nden müstesna tutulan kazanç dolayısıyla tahakkuk ettirilmemiş vergiler yönünden vergi ziyayı meydana gelmiş sayılır.

1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'na ya da Özel Kanunlarına göre kurulan kooperatifler, ortağın sahip olabileceği en fazla pay tutarı dikkate alınmaksızın istisnadan yararlanırlar. Ancak, iştirak hisseleriyle gayrimenkullerin satışından doğan kazanç; sermayeye eklenmeyerek özel bir fon hesabında gösterilir ve hiç bir şekilde ortaklara dağıtılmaz, Kooperatifin amaçlarının gerçekleştirilmesinde kullanılır.

Bu istisnanın uygulanmasında Anonim Şirketler yönünden sermaye artırımını nedeniye çıkarılacak hisse senetlerinin nama yazılı olması ve en

geç 6 ay içinde borsaya kote ettirilmesi şarttır. Borsaya Kote ettirilecek hisse senetleri için borsa tarafından istenen kotasyon şartlarına tam olarak uyulması esastır. T.T.K.'nun 391 nci maddesinin bu suretle gerçekleştirilecek sermaye artırımına aykırı hükümleri uygulanmaz."

II - İSTİSNANIN AMACI VE KOŞULLARI :

İlk kez 1984 yılında uygulamaya başlanılarak vergi sistemimize giren, iştirak hisseleri ve gayrimenkul satışlarından elde edilecek kazançlara istisna uygulamasını öngören K.V.K.'nun 8 nci maddesinin 18 nci bendindeki istisna uygulanması;

— Elde edilen kazancın kurum sermayesine ilave edilmesi ve,

— Satılan iştirak hissesi ve gayrimenkulün işletmenin aktifinde en az iki tam yıl yer alması, koşuluna bağlanmıştır.

Ayrıca vadeli satış halinde, satışın yapıldığı hesap dönemini takip eden ikinci hesap döneminin sonuna kadar tahsil edilen kazançların tutarının, ilgili yıl kurum kazancından indirileceği, hükme bağlanmıştır.

Kanun hükmünden de anlaşılacağı üzere, istisna uygulamasındaki öncelikli ve temel amaç kurumların sermaye yapılarının güçlendirilmesinin sağlanması; ancak bu güçlendirmenin işletmeye nakit girişi ile gerçekleştirilmesidir. Başka bir anlamda, Kanun Koyucu söz konusu kanun hükmü ile kurumların aktifinde atıl durumda bulunan iştirak hisseleri ve gayrimenkullerinin likit kaynak haline dönüştürülmesini teşvik ederek, kurum sermayelerinin güçlendirilmesine ve finansman ihtiyaçlarının öz kaynaklardan karşılanabilmesine imkan yaratmak amacı ile, oluşan kârları Kurumlar Vergisi kapsamı dışında bırakmıştır.

İstisnaya ilişkin Geçici 10 ncu maddenin ilk kez düzenlendiği yasa olan 2970 sayılı yasanın gerekçesinde, iştirak hisseleri ve gayrimenkul satışından doğan kazançların belirli koşullar altında Kurumlar Vergisi'nden istisna edilmesinin nedeni, "Tam mükellef kurumların bağlı değerlerinin ekonomik faaliyetlerinde daha etkin bir halde kullanılmasına imkan sağlamak" olarak belirtilmiştir.

Geçici 10 ncu madde metninin aynen korunduğu, ancak söz konusu maddeye ek bir takım ilavelerin yapıldığı 3332 sayılı kanunun gerekçesinde ise, "Geçmişte finansmanını geniş ölçüde yabancı kaynaklara dayandırmış olan çoğu şirketler yükselen faiz haddi ve artan özkaynak açıkları sonucu kâra geçememişler, otofinansman yaratamamışlar ve borç

ödeme gücü kazanamamışlardır. Bu şirketler temettü dağıtamadıklarından mevcut ortakların alakasını kaybetmişler, sermaye piyasasının gelişmesini olumsuz yönde etkilemişlerdir. Sonuç olarak büyük kuruluşlar Devlet ve bankalara olan borçlarını ödeyemez duruma düşmüşlerdir. Büyüyen bu borçlar ödenemez haldeyken bankacılık sektörü yanında Devlet hazinesinin de zarar göreceği muhakkaktır. Bu şirketlerin milli ekonomimiz üzerindeki yükünü kaldırıp, ekonomiye faydalı hale getirmek üzere hazırlanan bu tasarıya ekonomik tıkanıklıkların giderilmesi ve bu kuruluşların yeni bir yönetimle ekonomiye kazandırılmaları amaçlanmıştır" şeklinde açıklamalar yapılmıştır.

3689 sayılı yasayla yapılan değişiklikle ilgili, önemli gerekçelere yer verilmemiş olup, söz konusu istisnanın yeniden düzenlendiği K.V.K.'nun 8/18 nci maddesine ilişkin 3824 sayılı yasayla da Geçici 10 ncu madde hükmü aynen korunmuş, ancak bir takım ilaveler yapılmıştır. Bu nedenle yukarıda sözünü ettiğimiz Geçici 10 ncu madde ile ilgili kanun gerekçeleri aynı zamanda K.V.K.'nun 8 nci maddesinin 18 nci bendi için de geçerli kılınmıştır.

Ayrıca istisna uygulamasıyla ilgili olarak, 26, 32, 33, 34 ve 39. No.lu Kurumlar Vergisi Genel Tebliğlerin'de geniş açıklamalara yer verilmiş olup, K.V.K.'nun 8/18 nci maddesiyle ilgili, bu güne kadar herhangi bir tebliğ yayınlanmamıştır. Bu yüzden Geçici 10 ncu maddeye ilişkin yayınlanan tebliğ ve açıklamaların 18 nci bent hükümlerinin uygulanmasında da geçerli olacağı kanısındayız.

Buraya kadar yapılan açıklamalar ile kanun metni, kanun gerekçeleri ve Genel Tebliğler de göstermektedir ki, istisnadan yararlanılabilmesi için gerekli olan koşulların başında,

- İşletmeye fiktif olmayan nakit girişinin olması,
- İşletmelerin sermaye yapılarının güçlendirilmesi ve likidite düzeyi yükseltilerek finansman sorunlarının özkaynaklarla çözülmesi,
- İştirak hisseleri ve gayrimenkullerin satışından elde edilen kazançların yeniden bağlı değere dönüştürülmemesi,

gelmektedir. Böylece istisna uygulamasına ilişkin işlemlerin kanunun da belirtilen hükümlere göre yapılmaması veya ön görülen şartların ihlali halinde, söz konusu istisna hükümlerinden yararlanma imkanını ortadan kaldırmaktadır.

III - İSTİSNA UYGULAMASINA, K.V.K.'NUN 8/18. MADDESİ İLE GETİRİLEN YENİLİKLER

Tam mükellef kurumların aktifinde kayıtlı bulunan iştirak hisseleri ve gayrimenkullerinin satışından sağlanan kazançlara ilişkin istisna uygulaması ile ilgili K.V.K.'nun 8 nci maddesinin 18 nci bent hükmünün düzenlenmesinde, Geçici 10 ncu madde metni aynen korunmuş olup, uygulama ve istisna koşulları açısından bir takım yenilikler getirilmiştir. Şimdi bu değişikliklere kısaca değinelim.

A - Vadeli Satışlarda Maliyet Bedeli :

K.V.K.'nun 8/18 nci madde hükmünde iştirak hisseleri ile gayrimenkullerin vadeli satılması halinde, yapılan ilk tahsilatın bağlı değerler maliyet bedeli olarak kabul edileceği belirtilmiştir. Oysa Geçici 10 ve 18 nci madde hükümlerinde bu konuda herhangi bir açıklamaya yer verilmemiştir. Böylece bağlı değerlerin vadeli satılması durumunda, maliyet bedelinin hangi tahsilattan düşüleceği konusunda açıklık getirilmiştir.

2) Bağlı Değerlerin Aktifte Kalma Süresi:

Gerek Geçici 10 ve gerekse Geçici 18 nci maddede satışı yapılan iştirak hissesi ve gayrimenkulün, işletmenin aktifinde kalma süresi konusunda herhangi bir sınırlama getirilmemiştir. Ancak 20 Şubat 1990 tarihinde yayınlanan 39 seri nolu Kurumlar Vergisi Genel Tebliğin de, gayrimenkul ve iştirak hisselerinin K.V.K.'nun Geçici 10 ncu madde kapsamında satılabilmesi için, kurumun önceki yıl bilançosunda kayıtlı bulunmasının şart olduğu belirtilmiştir.

K.V.K.'nun 8 nci maddesinin 18 nci bendinde ise 01.01.1993 tarihinden itibaren, kurumların iki tam yıl süreyle aktifinde yer almayan menkul kıymetlerin veya gayrimenkullerin satışından elde edilen kazançlar istisna kapsamı dışında tutulmuştur. Böylece kanun koyucu, bir takım muvazalı işlemlerin yapılmasını engellemek amacıyla süre sınırlaması getirmiştir.

3) İstisnadan Kısmi Yararlanma:

K.V.K.'nun 8/18 nci maddesinde, iştirak hisseleri veya gayrimenkullerin satışından elde edilen kazançların, satış yapıldığı yılda kurum sermayesine ilave edilen kısmı Kurumlar Vergisinden istisna tutulmuştur. Söz konusu hükümle kurumlara istisnadan kısmen yararlanma

hakkı tanınmıştır. Yani satıştan elde edilen kazancın sermayeye eklenen kısmı Kurumlar Vergisi'nden müstesna tutulacak, eklenmeyen kısmı ise dönem kazancına ilave edilerek vergilendirilecektir. Halbuki Geçici 10 ve 18 nci maddelerde istisna uygulamasından yararlanılması için kazancın tamamının sermayeye eklenmesi koşulu getirilmiştir. Ancak bu koşul peşin satışlar için öngörülmüştür.

4) Gelir Vergisi Tevkifatı :

Geçici 10 ncu maddenin 2 nci fıkrasında, kazançların sermayeye ilavesi kâr dağımı sayılmayacağı ve sermayeye ilave edilen kazançların Gelir Vergisi Kanunu'nun 94 üncü maddesine göre tevkifata tabi tutulmayacağı öngörülmüştür. K.V.K.'nun 8 nci maddesinin 18 nci bendin de ise bu hükme yer verilmemiştir. Ancak K.V.K.'nun 94/8 nci maddesinin (k) alt bendinde, iştirak hisselerinin veya gayrimenkullerin satışından doğan istisna kazançları üzerinden % 10 oranında vergi tevkifatı yapılacağı hüküm altına alınmıştır. Söz konusu hüküm 31.12.1992 tarih ve 21452 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 92/3802 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile getirilmiştir. Bu nedenle 01.01.1993 tarihinden sonra sermayeye eklenecek iştirak hisseleri veya gayrimenkul satışından elde edilen kazançlar üzerinden % 10 oranında Gelir Vergisi tevkifatı yapılması gerekecektir.

K.V.K.'nun 8/18 nci Maddesine İlişkin Uygulama Örnekleri:

Örnek 1:

(x) Anonim Şirketinin, 01.03.1991 tarihinde aktifine alınan ve kayıtlı değeri 100.000.000.- TL. olan gayrimenkulü 10.05.1993 tarihinde 600.000.000.- TL. bedelle peşin olarak satılmış olup, söz konusu satıştan elde edilen 500.000.000.- TL. tutarındaki kazancın tamamı 1993 yılı içerisinde sermayeye ilave edilmiştir.

Bu örneğimizde peşin satılan gayrimenkul iki yıldan fazla işletmenin aktifinde yer aldığından ve sağlanan kazancın tamamı gayrimenkulün satıldığı dönemde sermayeye ilave edildiğinden kurum bu kazancın tümü için K.V.K.'nun 8/18 nci maddesi uyarınca istisnadan yararlanacaktır. Ayrıca sermayeye ilave edilen tutar üzerinden, G.V.K.'nun 94/8 nci maddesinin (k) alt bendine göre % 10 Gelir Vergisi tevkifatı yapılacaktır.

Örnek 2:

(Y) Anonim Şirketinin, 1990 yılında aktifine alınan ve kayıtlı değeri 200.000.000.- TL. olan gayrimenkulü, 1993 yılı içerisinde, 400.000.000.-

TL.sı peşin, geriye kalan 600.000.000.- TL.sı 1994, 1995 ve 1996 yıllarında üç eşit taksitte ödenmek üzere vadeli olarak toplam 1.000.000.- TL.'sına satılmıştır. Şirket Genel Kurulu, söz konusu satıştan elde edilen kazancın tamamının sermayeye ilave edilmesini kararlaştırmıştır.

Örneğimizde bahsedilen gayrimenkul işletmenin aktifinde iki yıldan fazla yer aldığından, istisnadan yararlanmak konusunda engel bulunmamaktadır. Şimdi istisna uygulamasını yıllar bazında ayrı ayrı ele alalım.

Gayrimenkulün satıldığı 1993 yılında yapılan tahsilat tutarı 400.000.000.- TL.'dir. K.V.K.'nun 8/18 nci maddesinde, vadeli satışlarda ilk yapılan tahsilatın iştirak hissesi veya gayrimenkulün maliyet bedeli olarak kabul edileceği öngörüldüğünden, yapılan tahsilat tutarından gayrimenkulün kayıtlı değeri olan 200.000.000.- TL. düşüldükten sonra kalan (400.000.000 - 200.000.000 =) 200.000.000.- TL.'sı için kurum 1993 yılında istisnadalı yararlanacaktır. Gayrimenkul satışından elde edilen 800.000.000.- TL. tutarındaki kazançtan 200.000.000.- TL. istisna tutarı düşüldükten sonra, kalan 600.000.000.- TL. 1993 yılı kazancı olarak beyan edilecektir.

1994 yılında tahsil edilen ve birinci taksit tutarı olan 200.000.000.- TL. 1994 yılı kurum kazancından, 1995 yılında tahsil edilecek olan 200.000.000.- TL.'de 1995 yılı kurum kazancından düşülerek vergilendirilmeyecektir. Kurum, 1996 yılında tahsil edilecek 200.000.000.- TL. için istisnadan yararlanamayacaktır. Çünkü K.V.K. 8/18 nci maddesinde; Vadeli satış halinde, satışın yapıldığı hesap dönemini takip eden ikinci hesap döneminin sonuna kadar tahsil edilen kazançların tutarının ilgili yıl kurum kazancından indirileceği, bu tarihten sonra yapılacak tahsilatlar için bu hükmün uygulanmayacağı, hüküm altına alınmıştır. Böylece kurum gayrimenkul satışından sağladığı ve sermayesine ilave ettiği 800.000.000.- TL. kazançtan 1993, 1994, 1995 yılları itibariyle toplam 600.000.000.- TL.'lik kısmı için istisnadan yararlandırılacak, kalan 200.000.000.- TL. istisna kapsamı dışında tutulacaktır. Ayrıca 1993, 1994, 1995 yıllarında yararlanan istisna tutarları üzerinden G.V.K.'nun 94/8-k maddesi uyarınca % 10 Gelir Vergisi tevkifatı yapılacaktır.

IV - DEĞERLENDİRME VE SONUÇ:

Tam mükellefiyete tabi kurumların iştirak hisselerinin ve gayrimenkullerinin satışından elde edilen kazançların sermayeye eklenmesi

koşuluyla, Kurumlar Vergisinden istisna uygulaması ilk defa 01.01.1984 tarihinde yürürlüğe giren 2970 sayılı Kanunla Kurumlar Vergisi Kanunu'na eklenen Geçici 10 ncu madde hükmü ile vergi sistemimize girmiş olup, 15.12.1990 tarihinde yürürlüğe giren 3689 sayılı yasa ile de Geçici 18 nci madde olarak değiştirilmiştir.

Kurumların, sermaye yapılarının güçlendirilmesi ve finansman ihtiyaçlarının öz kaynaklardan karşılanmasını sağlamak üzere, işletmelerin aktifinde atıl durumda bulunan bağlı değerlerin likit kaynak haline dönüştürülmesini teşvik etmek amacıyla getirilen istisna uygulaması, 1984-1989 yıllarında K.V.K. Geçici 10 ve 1990-1992 yılları arasında ise Geçici 18 nci madde hükümlerine göre gerçekleştirilmiştir. 1992 yılı sonuna kadar, K.V.K.'nda Geçici 10 ve 18 nci maddelerde düzenlenen istisna hükümleri, 01.01.1993 tarihinde yürürlüğe giren 3824 sayılı Kanunla K.V.K.'nun "İstisnalar" ile ilgili 8 nci maddesine eklenen 18 nci bentle yeniden düzenlenerek, esas bakımından kanunda olması gereken yerine alınmış ve istisna uygulamasına süreklilik kazandırılmıştır. Ayrıca yeni düzenlemeyle, önceki dönemlerde uygulamada karşılaşılan bağlı değerlerin; vadeli satışlarda maliyet bedeli, aktifte kalma süresi, istisnadan kısmi yararlanma ve istisna edilen kazançlarda vergi tevkifatı gibi konulara açıklık getirilmiştir.

Geçici 10 ve 18 nci madde hükümlerinin uygulamasına yönelik olarak 26, 31, 32, 33, 34 ve 39 seri nolu Kurumlar Vergisi Genel Tebliđleri ile geniş açıklamalar yapılmış olup, istisna ile ilgili olarak yeniden düzenlenen K.V.K.'nun 8/18 nci madde hükmünün uygulanması konusunda bugüne kadar herhangi bir Tebliğ yayınlanmamıştır. Bu nedenle Geçici 10 ve 18 nci maddelere ilişkin yayınlanan Genel Tebliđlerde yapılan açıklamaların K.V.K.'nun 8/18 nci madde metnine aykırı olmayan hükümlerinin 01.01.1993 tarihinden itibaren gerçekleştirilecek istisna uygulamalarında da geçerli sayılması gerektiği kanısındayız.